

gradskih centara (arh. Mirko Maretić, Zagreb); o višestrukoj nameni prostorija u domovima kulture (arh. Dragan Ilić); o domovima kulture dece i omladine (B. Jerebić i S. Lukić); o urbanističkom planiranju i programiranju domova kulture (arh. Đinko Milas, Zagreb); o sociološko-političkim aspektima planiranja domova kulture (Luka Mitrović); o mogućoj polivalentnosti funkcija prostora edukacije i društvenog života (arh. A. Mutnjaković, Zagreb). Posebno je ukazano na vezu projekata i realizacije domova kulture s razvojem opšte arhitektonske misli u nas (arh. A. Pasinović, Zagreb). Analizirani su projekti i realizacije pojedinih domova od Skoplja, Bosanskog Samca, Kozare, Zagreba do Kumrovcu, a ukazano je i na konstruktivne inovacije u izgradnji domova kulture.

Privedena je i prigodna izložba. Tok razgovora i pojedine nadahnute intervencije, uključujući one arh. B. Rašice, ili glumca Žigona, ipak su se sticajem okolnosti usmerili na jedan, čini se, osobeni aspekt razmatrane teme.

Inicijalni uvod tome dao je sociolog i političar Stipe Šušar, govoreći o mogućnosti da škola u seoskom naselju može i treba da se rehabilituje kao žarište multifunkcionalnog delovanja, kao žiža kulture. Na ovo se, svojim izlaganjem na temu: škola kao edukativni kulturni centar, nadovezala Danica Nola, saradnik Centara za vanškolski odgoj u Zagrebu, a takođe i arhitekt Grujo Goljanin i arhitekt Miroslav Kolenc.

Poenta u ovom specifičnom aspektu tretirane teme svakako je u tome da se, bez obzira na programske orijentacije, na želje i potrebe, moraju uzeti u obzir objektivna materijalna situacija i datost šire ili uže sredine, da se realizuju veći ili manji, zasebno ili nezavisno koncipirani dom kulture ili društveni dom, a da se, u tom kontekstu, nameće pitanje da li je društveno opravdanije da se vrši dalja podela (odgojno-obrazovnog) i »kulturnog područja« sa svim pripadajućim organizacionim, institucionalnim i kadrovskim i materijalnim elementima.

Preporuka je da se razmišlja o integraciji, polivalentnosti sadržaja i potencijala oba pomenuta područja. Doslovce je rečeno: »Naša programsko-prostorna i kadrovska-odgojno-obrazovna stvarnost skoro u svim sredinama je škola. Upravo u školske zgrade, u poslednje vreme, smo investirali veoma mnogo. Mnogo velikih i malih, čak i velelepni vrtići i škola izgradili smo kao učilišta. Danas, za svaki dalji korak razvoja, za prihvatanje mogućih novih edukativnih činilaca, polivalentnih sadržaja i za to nužne nove organizacije rada u odgoju i obrazovanju, koncept škole-učilišta postaje koeficijent. Zato je nužno postepeno modifikovati postojeće, a nove graditi kao polivalentan, edukativni i kulturni centar s mogućim varijacijama sadržaja i delovanja.« (D. Nola).

Upućuje se na otvaranje škole prostorno i konceptualno prema mesnoj zajednici i na put povezivanja i povratnog delovanja.

Zadržali smo se, u ovom izveštaju s razgovora o domovima kulture koji je vođen u Kumrovcu, upravo na tom odnosu škole i životne sredine zato što nam se čini da je značaj te veze ispravno izvučen na svetlo i spojen s temom o domu kulture ili društvenom domu. Vojvodina je svojim srednjoročnim planom razvoja kulture usmerena na akciju: dom kulture u svakoj mesnoj zajednici.

Baš stoga što je Vojvodina otišla, kako je to u Kumrovcu uočeno, organizacijski, konceptijski i sistemski, pa i kroz brojnost i delatnost postojećih domova kulture, najdalje u jugoslovenskim okvirima, nije na odmet razmisliti o naznačenim momentima međuzavisnosti škole i kulturnog života.

Naravno, razgovori su samo uslov, osnov razumevanja i elemenat akcije. Prostor je otvoren za sve što predstavlja konstruktivni doprinos.

Radenko Jeftić je na kraju s osnovom predložio da se posle razgovora krene u razradu ideja i oživotvorenje zamisli kroz neposrednu saradnju svih zainteresovanih.

Slobodan Jovanović, dipl. inž. arh.

SLIKE MILANA KEŠELJA (Salon Tribine mladih, Novi Sad, april 1976)

U stvaralačkom trenutku kroz koji prolazi umetnička delatnost Milana Kešelja teško je bilo šta reći bez prisećanja na njegova razmišljanja u formi crteža i nekih grafičkih listova, koje nismo imali sreću da vidimo prečesto izlagane. Stoga bi pokušaj razotkrivanja faze i stepena različitosti tek minule autorove izložbe, u odnosu na taj trkom pređeni, a ponešto i prevaziđeni period, trebalo da bude zahvalno čitavim nizom fusnotno ustrojenih podataka o njegovoj pravoj prirodi i osobenostima. Da to ipak ne bude preobilno udubljivanje u detalje, pomozimo se nekom vrstom grubje selekcije, pa recimo da u tako kratkom vremenskom periodu Kešeljev rad, između ostalog, karakteriše i sposobnost za prečišćavanjem lišenim svake sentimentalnosti, odbacivanjem načina rada koji se može da smatra tvorevinom pređenog puta.

U crtežu, koji je u Kešelja nedovoljno negovana a ipak prisutna izražajna forma, autora prepoznajemo po nelepim, naglašeno hipertrofiranim i gigantografski uvećanim videnjima delova linije. Slične amebolikim oblicima one ipak nisu ploha, premda se kreću ivicom takve asocijacije; linijom pak ostaju shvaćene na osnovu špicastih svojih završetaka, uz koje se često nađe i poneka zgrusnuta linijska intervencija. Takvom jednom crtežu mogao se olako pripisati atribut rogobatne kompozicije robustnog izgleda. Moglo mu se zameriti pomanjkanje poetičnosti i nedovoljne gipkosti linije, ali sve to zajedno nije bilo dovoljan razlog da se kao takav stavi u stranu, ili diskvalifikuje. Ne, pogotovu zato što smo na prvim grafičkim listovima ovog autora imali priliku da uočimo usku vezu s ranijim vizuelnim istraživanjima. Bliska po asocijaciji na plohu, Kešeljeva linija sva u flekama i rasečkanim atomiziranim delovima, prerasta u figuralnu predstavu priljavosive kompozicije, čime biva obogaćena. To epidemično širenje bogatstva kompozicije prenosi se na sadržinu vizuelne predstave, čije smo korene u ranijim crtežima mogli samo da naslutimo u pokušajima da se, sukobljavanju crno-belih delova »slike«, dā iluzija apokaliptične atmosfere. Bez mnogo optimizma, čak oporim jezikom skaronske zajedljivosti, autor pomenutih grafičkih listova određuje bezglavni ljudskim spodobama posebno mesto u sivilu svakodnevnog urbane sredine, na taj način što njihovu bezglavost i odsustvo autonomije ličnosti potencira maksimalno osiromašenom obradom portreta. Portretisanje ovde moramo

shvatiti samo uslovno, jer ljudi koji koračaju pustim ulicama Kešeljeve arhitektonike nemaju lica niti se bilo na koji način posmatraču daje na znanje podatak o njihovoj društvenoj pripadnosti. Iz ovakvog stanja i raspoloženja svesti, autor traži dalje mogućnosti za obogaćivanje svoje vizuelne percepcije. Tako dolazimo do produkcije radova viđenih na njegovoj poslednjoj izložbi u Salonu Tribine mladih gde su te promene jasno izražene.

Kao prvo, autor napušta polje striktnosti grafičkog načina izražavanja, prelazeći na disciplinu slikarskog načina obrade kompozicije (ta promena je uočena i na nekim ranijim sivopepeljastim slikama). Tome može biti razlog njegovo usmeravanje prema koloritskom tretmanu dela, što u dosad viđenim radovima nije bio slučaj. Takva usmerenost otkrila nam je dosad prigušivanu sklonost autora ka valerskom odmeravanju likovnih snaga u jedinom sasvim izmenjenom i koloritski obogaćenom ambijentu slike. Zatim, sadržajnski je delo upotpunjeno preciznijim fondom informacija, što nikako ne umanjuje karakter njene ranije prezentacije, niti znači da su autorova razmišljanja plod trenutnog raspoloženja i plitke pomodarske usukonosti. Njegovi ljudi bez lica i dalje prolaze jedni kraj drugih večnim protokom eskalatora, ne videvši se i ne prepoznavajući se. Dosad puste ulice, iza čijih čovkova nije bilo ničega, dovedene su u stanje nemušte konverzacije s hodajućom eminencijom. Kako-tako, dijalog je uspostavljen, ali ta činjenica, svejedno, ne govori mnogo; ili je možda prikladnije reći da se time može mnogo šta objasniti u našim međuljudskim odnosima. Kešelj ne izražava tu ambiciju. Ne želi da tumači ili objašnjava. Kao i kod mnogih duša koje shvataju da se u eri tehnokratije već odavno vodi borba za prevlast mehanizacije nad čovekom i obrnuto, u njegovim razmišljanjima, dok bezglavo hoda ušančenim BLOKOM IV, ovetaju pitalice. On ih, s razlogom, i u nemoći da bitno menja tok događaja, iskazuje oštrom alegorijom, koja se sve više zaodeva duboko kritičkim stavom prema životu.

U zanatskom pogledu, novije slike Milana Kešelja teško da se mogu porediti s radovima koje je izlagao samo godinu-dve unazad. Pravo otkriće i novost, za gledaoca koji je Kešeljevo delo pratio od ranije, krije se baš u tom prigušeno izraženom koloritu, u kojem dosad nije bilo ni pomena. Melanholična obojenost atmosfere još je prisutna kao dobar razlog za likovnu povezanost s minulim načinom rada, dok se u valerskim nijansiranjima prepoznaje tanani osećaj za planiranje predloge neophodne uhlablju važnog akcenta slike. U svetlu koloritski bogate kompozicije, prisustvo zgrusnutog linijskog spleta možemo da shvatimo kao svojevrsnu valersku vrednost, pa čak i kao zamenu plošnom rešavanju pojedinih delova platna.

Ovakva upućenost na kolorit i upotrebu linije, kao i tematska opredeljenost autora prema tretmanu sopstvenog dela, otvara široke prostore za dalja istraživanja koja, ukoliko budu kao i dosad pošteđena velike pretencioznosti, mogu da se izrode u još neobičnija, spektakularnija i prijatnija iznenađenja.

Milan Milić Jagodinski

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

uređuju: dr sergej flere, dr momčilo grubač, zorica stojanović, julijan tamaš i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik) / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: lazar elhart, dr sergej flere, radmila gikić, mr mihailo harpanj (predsednik), branslav panić, dr jože pogačnik i jaroslav turčan / izdaje tribina mladih, novi sad, katolička porta 5, telefon 43-196 / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 50 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro-račun 65700-603-997 kod novosadske banke u novom sadu / lektor zorica stojanović / korektor raša perić / meter miroslav pešić / štampa »prosveta«, novi sad, stevana sremca 13.

na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku, obrazovanje i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.